

Hadži hafiz Ibrahim-ef. Trebinjac

Ferid DAUTOVIĆ

Ibrahim Trebinjac je rođen 14. oktobra 1912. godine u Sarajevu, Okrugla 28, od oca Muharema i majke Zumrete. Od završetka školovanja u svom rodnom Sarajevu, gdje će i mijeniti ovaj kratki, prolazni svijet, bio je uzor učenicima, studentima, džemalijama. Bio je klasični bosanski alim, koji se nije odvajao od džamije i kome su mihrab, minber i ćurs bili sastavni dio rada i njegove vizije, pogleda na angažman uloge uleme u društvu koju treba ispuniti. Pisao je, prevodio, vazio, pripremao udžbenike za sve stadije učenika i studenata. Hafiz koji je svoj hifz čuvao kroz mihrab, u namazu, učeći naglas po redu ajet po ajet, suru po suru i tako završio 83 hatme na sabahnamazu, 20 na akšamu i na jaciji, a 16 godina uzastopno klanjao teravijah-namaz hatmom. To su imponantni podaci, koje nam bilježi rahmetli hifz. Mahmud Traljić, njegov kolega i prijatelj po mnogo čemu.¹

Poslije završetka osnovne škole, upisao se u Gazi Husrev-begovu medresu, koju je završio 1933. godine. Kao učenik medrese, mnogo je učio u Kur'anu, što mu je pomoglo da u tom vremenu završi hifz pred hafizom Mustafom ef. Mujezinovićem, a vudžuh (kiraeti seb`u) pred hafizom Hamdijom ef. Berberovićem. Nakon završetka Medrese, otišao je na studije u Kairo, ali se, iz ličnih i porodičnih razloga, vratio i time prekinuo taj započeti studij. U Sarajevu ga je Ulema-medžlis postavio za imama Timurhan džamije (Čeljigovići). Kad je, u jesen 1935. godine, osnovana i otvorena Viša islamska šeri-

jatsko-teološka škola, hifz. Trebinjac moli da se primi u prvo godišće Šerijatske akademije pri Šerijatsko sudačkoj školi u Sarajevu. Naravno, primljen je među prvima. Na studiju su te godine zajedno sa njim bili: Sulejman Alimajstirović, Čamil Avdić, Hifzija Hasandedić, Hasan Hasanefendić, Mehmed Mujezinović, Ahmed Mulalić, Sirija Sikirić i Husejn Viteškić. Završava ovaj studij u redovnom roku sa prosječnom ocjenom 10. Kandidat Trebinjac Ibrahim je polagao tefsir, pismeni dio diplomskog ispita, kao uvjet da može pristupiti usmenom dijelu ispita. Tema rada, koju je zadao predmetni nastavnik prof. Ahmed ef. Burek, bila je *Mekanski i medinski ajeti i sure i njihove osobine*. Završio ga je i predao 20. juna 1939. godine. Taj rad je sačuvan u njegovom dosjeu i vrlo je zanimljiv, zbog čega je i dobio najveću ocjenu. Nije poznato da je negdje objavljen. Diplomirao je 1939. godine. Iz prijave i zapisnika se vidi šta je polagao i kakve su bile ocjene:

- 1) Ibadet (obredoslovlje), odlično (10)
- 2) Akaid (dogmatika), odlično (10)
- 3) Tefsir (tumačenje Kur'ana), odlično (10)
- 4) Hadis (islamska tradicija), odlično (10)
- 5) Fikh i usul (šerijatsko pravo i filozofija prava), odlično (10)

Zaključna opća ocjena: odličan.

Članovi komisije su bili: Ahmed ef. Burek, Ali ef. Čerimović i Osman Omerhodžić. Predsjednik ispitnog odbora: rektor Muhammed Dizdar.

U završnom zapisniku o diplomskom ispitu, stoji: “Kandidat Trebinjac Ibrahim, svršeni slušalac Više islamske šerijatske teološke škole u Sarajevu, položio je odličnim uspjehom diplomski ispit, propisan čl. 20-24 Uredbe o Višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi.

Na osnovu toga, ispitanom kandidatu Trebinjac Ibrahimu priznaje se viša islamska šerijatsko-teološka sprema ravna fakultetskoj spremi i sva prava čije je uživanje po zemaljskim i vjerskim zakonima i uredbama vezano uz ovu stručnu spremu”.

U vrijeme studija na Višoj islamskoj teološkoj školi, uz odobrenje uprave Škole i Ulema-medžlisa, koji je davao saglasnost, u popodnevnom satima je obavljao dužnost muallima u mektebu Almase Aganagić (Arap-mahala). Iste godine kad je diplomirao, postavljen je za profesora - vjeroučitelja na II muškoj realnoj gimnaziji² i Srednjoj tehničkoj školi³ u Sarajevu. U Arhivu BiH sam našao “starešinski list Trebinjac Ibrahim, suplent-veroučitelj islamske veronauke, iz II muške realne gimnazije u Sarajevu pod Pov. br. 9/41”, u kom se navode podaci za ocjenu prema čl. 17 Pravila Snbr. 11511/36:

1. stručna sprema: Dobra; pozna program i udžbenike; učenike ne opterećuje, nego im sam pomaže.

2. Pedagoške osobine i takt: Nastupa mirno sa odmerenim taktom; suviše blag; učenici ga vole.

3. Metodski postupak: Metodski se kao početnik izgrađuje; gradivo postupno prelazi.

4. Marljivost i revnost u službi: Marljiv i savestan u shvatanju i vršenju dužnosti.

5. Vlananje u službi i van nje: Vlananje u službi i van nje bez zamerki.

6. Rad na svojoj struci: Prati svoju struku i piše u islamskim verskim listovima.⁴

Ovaj posao obavljat će do polovine 1945. god., kad se vjeronauka prestala predavati na državnim školama. Školske 1945./46. godine je predavao na ženskoj Gazi Husrev-begovoj medresi, a 1946. povremeno i u muškoj – honorarno. U ramazanu 1946. godine, Ibrahim-ef. je pritvoren, ali mu je suđeno tek godinu dana kasnije. Njegovo hapšenje je bilo pripremljeno i montirano. Naime pred akšam-namaz u Buza-

džinoj džamiji, gdje je bio imam, Mustafa Brkić⁵, svršeni medrese, stavio mu je u džep neku ceduljicu, koju hafiz nije primjetio. “Kad je hafiz izašao iz džamije, nije više vidio Brkića, ali su ga pred haremskom kapijom dočekala dva udbaša. Jedan je stajao s jedne, jedan s druge strane kapije. Pitali su ga da li je on Ibrahim Trebinjac. Kad je on to potvrdio, rekli su mu da treba da pođe sa njima. Odveli su ga u Beledija zatvor. Odmah su tražili da sve izvadi iz džepova, što je on i učinio. Tad je izvadio iz džepa ceduljicu za koju nije znao šta je na njoj napisano. A oni kad su pogledali, navodno iznenađeni, samo rekoše: ‘Aha!’ Nisu mu rekli šta je to ‘tako strašno’ napisano na toj ceduljici, niti je to ikada saznao. Mogao je to biti i presavijen papir bez teksta, ali dovoljan ‘razlog’ da hafiza zadrže u zatvoru. Ne znajući o čemu se radi, a ne želeći da ‘naloži na vatru’ onoga koji mu je stavio u džep tu zlokobnu ceduljicu, ne pomišljajući na podvalu, rekao je da mu je to stavila u džep njegova učenica, polaznica mekteba, te da je on mislio da je to njemu uobičajena hedija (naknada za poučavanje). Hafizova porodica, kao ni javnost, nikad nisu saznali za povod hapšenja”.⁶

Suđenje je bilo na Vojnom sudu, smještenom u bivšoj Osman-pašinoj kasarni zvanoj “Maršalka”. Osuđen je na dvije godine, koliko je i proveo u Centralnom zatvoru, računajući i pritvor. Nakon izlaska iz zatvora, zbog gubitka građanskih prava, proganjanja i zatvaranja muslimana, nije mogao naći posla čak ni u Islamskoj zajednici. Edhem-aga Čejvanija, koji je u to vrijeme imao bravarsko-linarsku radnju, zaposlio je hafiza za računovođu. Krajem 1948. godine se zaposlio i radio u privredi (u preduzeću *BRALIM*) do 1965. godine. Kad je komunistička diktatura malo popustila, postavljen za muderrisa, profesora na Gazi Husrev-begovoj medresi, gdje je ostao do odlaska u mirovinu 1977. godine. Dva puta je, za to vrijeme, vršio dužnost direktora Medrese.

Kad je otvoren Islamski teološki fakultet, hfz. Trebinjac je postavljen za profesora kiraeta i hadisa, gdje je ostao do kraja života.

Njegov životni i zatvorski prijatelj Ismet Kasumagić, za hafiza Ibrahima kaže: “Pored iluma, krasila ga je izuzetno lijepa narav. Uvijek je bio raspoložen i spreman da se našali, vrata

njegove kuće su uvijek bila otvorena svim prijateljima, starim i mladim. Kod kuće se često šalio na račun svoje supruge Zekije, a ona je to uvijek komentirala na svoj način, što je bilo relaksirajuće za njihove posjetioce”.

Dobro je poznao arapski jezik, s kojeg je preveo neke značajne članke, monografije i knjige. U Medresi je predavao arapski, a i članovima *Mladih Muslimana* u prostorijama biblioteke, koja je u to doba bila smještena u Morića hanu. Poznao je turski i engleski, na kojima je komunicirao po potrebi. “Hafiz je prilično savladao i engleski jezik, pa je i u onim vrlo rizičnim situacijama znao u hotelu ‘Evropa’ komunicirati sa strancima sa Zapada i upoznavati ih sa teškim stanjem vjernika pod komunističkom vladavinom.”⁷

Društvene aktivnosti

Vrijeme u kome je živio Ibrahim-ef. zahtijevalo je društveni angažman koji je bio uvijek na granici izdržljivosti, ali i sigurnosti za svoj život i život svoje porodice. Njega to nije spriječilo da se u tim odsudnim i teškim trenucima za muslimane angažira pomažući im na različite načine. Njegova briga i pomoć ogledali su se kroz borbu za fizički, biološki opstanak muslimana, vjerski i nacionalni identitet. To je radio kroz instituciju Islamske zajednice, Udruženje uleme *El-Hidaje* i organizaciju *Mladi Muslimani*.

Godine 1943., kao suplent, izabran je za člana Nadzornog odbora udruženja uleme *El-Hidaje*, zajedno sa Dervišem ef. Korkutom, Muhammedom ef. Hadžijamakovićem, Osmanom ef. Fortom i hfz. Hasanom ef. Šabićem.

Početkom 1943. godine, dolazi do neslaganja *Mladih Muslimana* sa *El-Hidajom*. Rukovodstvo *El-Hidaje* je smatralo da su pojedini mladomuslimani uzeli suviše slobode i da koriste svoj status u želji za samodokazivanjem i isticanjem svoga ja, te, sa druge strane, od nedavanja poštovanja i respekta prema nekim starijim od uleme. Posljedica toga je raspuštanje dotadašnjeg Glavnog odbora *Mladih Muslimana* u okviru *El-Hidaje* i postavljanje novog. Pošto se *Mladi Muslimani* nisu s tim potezom složili, napustili su *El-Hidaju*. U proljeće 1943. dolazi do dogovora. Tada je ugovoreno da se

Glavni odbor *Mladih Muslimana* – omladinske sekcije *El-Hidaje* formira od predstavnika obiju organizacija, s tim da predsjednik Glavnog odbora bude neko iz rukovodstva *El-Hidaje*, a potpredsjednik jedan od mladomuslimana, kojega oni predlože, a da se ostale dužnosti u Glavnom odboru ravnomjerno podijele. Glavni odbor *El-Hidaje* je između svojih članova određivao pomoćnike MM i tu dužnost su obavljali Mehmed Handžić, Muhammed Fočak, Omer Mušić, Mustafa Busuladžić, Abdulah Dervišević, Kasim Dobrača i Ibrahim Trebinjac.”⁸

Glavni odbor *El-Hidaje* je iz svojih redova određivao nadzornika *Mladih Muslimana*. To zvanje su obavljali Mehmed Handžić, Muhammed Fočak, Omer Mušić, Mustafa Busuladžić, Abdulah Dervišević, Kasim Dobrača i Ibrahim Trebinjac. Pa, i pored toga, *Mladi muslimani* su zadržavali svoju samostalnost i iskazivali znatna neslaganja s *El-Hidajom*, dakle sa ulemanskim zvaničnim konceptom islama.⁹

“Razmimoilaženja između *Mladih muslimana* i *El-Hidaje*, prema svjedočenju Ibrahima Trebinjca, bila su, uglavnom, oko razumijevanja islama. Alija Izetbegović i Esad Karadžović su unosili reformatorski duh u bošnjačko razumijevanje islama i o tom pitanju nisu se slagali sa zvaničnom ulemom.”¹⁰

Nakon što se stanje popravilo i sredilo, došlo je do konstituirajuće sjednice *El-Hidajine* omladinske sekcije *Mladi Muslimani*, koja je održana 5. maja 1943. godine, na kojoj su u Nadzorni odbor izabrani: hfz. Ibrahim ef. Trebinjac, muderis, Esad Kapetanović i Salih Abdić, studenti.¹¹

Mladi Muslimani su među tadašnjom ulemom posebno cijenili i poštovali h. Mehmeda ef. Handžića, Kasima ef. Dobraču i hfz. Ibrahima ef. Trebinjca.

“Kad je u pitanju odnos *Mladih Muslimana* prema muslimanskom svećenstvu, odnosno ulemi, bitno je istaći da su oni u suštini više na teorijskoj ravni bili protiv svećenstva kao posrednika između Boga i čovjeka-vjernika. U praksi su mladomuslimani podržavali veze i poznanstva sa ulemom koja je svojim djelovanjem uistinu bila u funkciji preporoda islama i muslimana (poput Mehmeda Handžića, Kasima Dobrače, Ibrahima Trebinjca...), a govorili

su direktno poimenično protiv onih koji su svojim ponašanjem i radom doprinosili zaostalosti i neprosvjećenosti muslimana, posebno onih pojedinaca koji su kasnije bili više u funkciji interesa ciljeva komunističkog režima nego u funkciji zaštite i prosperiteta islama i muslimana.”¹²

Na Godišnjoj skupštini *El-Hidaje*, 16. augusta 1943 godine, u Nadzorni odbor su izabrani: Muhammed ef. Mujagić, hfz. Ibrahim ef. Čadorđić, hfz. Ibrahim ef. Trebinjac i Muhammed ef. Hadžijamaković.¹³

U izvodu “Vjestnika Ministarstva Oružanih Snaga”, osobni poslovni broj 35, od 25. VIII. 1943., str. 1.315.-1.317., navodi se obavijest o prijemu u stališ muslimanskih dušobrižnika u oružane snage Hrvatske u svojstvu pričuvnih vojnih duhovnika V. razreda – satnika, između ostalih i Ibrahim Trebinjac iz popunidbenog zapovjedništva Sarajevo. U potpisu, za tačnost izvoda, ministar Oružanih snaga u z., državni tajnik, vitez Vilko Begić, v. r. general i vojni muftija u z. Mustafa Mehić.¹⁴

Hatib i vaiz

Hatabet i vaz su važne zadaće svakog alima. Njime se uspostavlja izravan kontakt sa džematom i na najbolji način se utiče na svijest i život muslimana. Tu važnu zadaću je obavljao i sam Poslanik, a.s. Vrijeme između dva svjetska rata, a i poslije oslobođenja, svojim aktivnostima, pa i vazom, obilježili su h. Mehmed Handžić, Kasim ef. Dobrača, Sinanudin ef. Sokolović, h. hfz. Ibrahim Trebinjac i drugi.

Hfz. Ibrahim Trebinjac je dužnost hatiba, uz prekide, obavljao blizu 50 godina (1933.-1982.). Poslije h. Mehmeda ef. Potogije, drugi je hatib koji prevodi hutbe na bosanski jezik. Bio je cijenjen kao vaiz, jer su mu vazovi bili aktuelni, lahki, razumljivi i konkretni. Zbog toga je na njegovim hutbama i vazovima uvijek bila puna džamija. Njegovi objavljeni vazovi govore o tadašnjim najaktualnijim problemima i društvenim porocima, na koje je upozoravao i pozivao da se svi uključe u borbu protiv njih.

Hfz. Mahmud Traljić piše da se ono što je on napisao za vazove Mehmeda Handžića u potpunosti odnosi i na njega samog. “Potpun način izlaganja omogućio je da bude jasan i

razumljiv, a njegovo prirodno držanje na ćur-su činilo je vaz osobito primamljivim. Nijedan merhumov vaz nije bio zamoran ni dosadan, jer je u svakom bilo nešto novo i zanimljivo. Svoje slušaocce je Handžić znao držati u trajnoj napestosti. Nije bio umišljen i pored toga što je bio svjestan svoje vrijednosti i ugleda, koji je uživao naročito kao vaiz, pa je dobro pazio da to ničim ne pokvari. Koliko je pazio na osjetljivost ljudi, vidi se najbolje i po tome što nijedan njegov vaz obično nije trajao više od pola sata.”¹⁵

Sudjelovao je na sastancima podružnice *Mladih Muslimana* Sarajeva i držao im vazove. Tako se spominje da je, na sastanku održanom 16. V. 1944. godine, prilikom šireg sastanka, održao vaz hfz. Ibrahim Trebinjac na temu *Kult rada kao temelj života i napretka*.¹⁶

Odlazio je i držao vazove i izvan Sarajeva, sam ili u društvu svojih prijatelja Mehmeda Handžića, Kasime Dobrače, Mustafe Busuladžića i drugih.

“17. noć ramazana 26. IX., naš povjerenik u Visokom g. Sokolović priredio je jednu akademiju, kao uspomenu na dan Vakatu-l-Bedra, koja je održana u Domu muslimanske čitaonice u Visokom. Na toj Akademiji bio je prisutan i naš delegat g. Trebinjac hfz. Ibrahim-ef. sa g. Busuladžić Mustafa-ef. iz Sarajeva, koji su održali po jedno predavanje. Tom se prilikom upisalo za dobrotvore i utemeljače našeg društva 28 osoba.”¹⁷

U nekadašnjem kotaru visočkom, u selu Bištrani¹⁸, gdje su se redovno održavale hatmadove sa mektebskom djecom, poslije hatmi, prisutnom džematu je vaz-u-nasihāt držao hfz. Ibrahim-ef. “Hfz. Ibrahim ef. Trebinjac, koji je sa još nekim odbornicima *El-Hidaje* iz Sarajeva prisustvovao ovoj svečanosti, održao je veoma liep govor u kojemu se osvrnuo naročito na važnost širenja islamske nauke i prosvjete, islamsko bratstvo, međusobno pomaganje, primanje muhadžirske djece, liepe odnose sa komšijama bez razlike na vjeru itd. Njegove rieči su uz odobravanje sa pomnjom saslušane.”¹⁹

Hfz. Ibrahim Trebinjac je sudjelovao na *El-Hidajinoj* akademiji u Visokom, koja je održana u prostorijama Muslimanskog kulturnog doma, kojoj je prisustvovao veliki broj Visočana. “Zaista, Visočani, i siromasi kao i bogataši, dokazali

su tu večer da su duboko islamski osjećajni, da znaju osvjetlati svoj obraz, da mnogo cijene čisto islamski rad *El-Hidajinih* trudbenika. Visočani su još jednom dokazali da su muslimani i da kao takvi misle pod svaku cijenu ostati i umrijeti, oni i njihovi potomci.”²⁰

U tekstu *Povodom jednog siela*, kritizira se ponašanje muslimana i muslimanki koji se odaju nemoralu, alkoholu i rasipništvu, zbog čega njega i druge nazivaju nazadnjacima. “Mi jesmo nazadnjaci, ali u tom smislu što molimo, tražimo, apeliramo na svakog muslimana i muslimanku da se vrati nazad pravom islamskom životu. Kao takvi, ostat ćemo uvijek, jer smo uvjereni da samo tako služimo Bogu i interesima vjere, kao i na dobrobit svoje islamske braće i sestara. Naše je geslo bilo i bit će uvijek: izbjegavati svaku priliku u kojoj može doći do izražaja ljudska slabost, strast, obiest, uopće nevaljalstvo.”²¹

Kad upozorava na ove društvene probleme i devijacije, podsjeća na teško stanje muslimana, koje bi se moglo porediti sa našim današnjim. “To se nije smjelo događati nikad, a najmanje danas, kad svi bez iznimke moramo stati i duboko se zamisliti pred našom skorašnjom tragedijom i pred budućnošću, koja svakog ozbiljnog muslimana i muslimaku mora zabrinuti. Zar zabava u isto vrijeme kad tolika naša braća liju svoju krv i ostaju bez svojih života i domova!? Zar alkohol i rasipanje sad, kad tolike hiljade naše braće i sestara vapiju za komadom hljeba i odjeće; i obiest i nemoral sad, kad je svak ozbiljan spoznao da je to glavni uzrok našeg zajedničkog stradanja!? Pred ovakvim i sličnim pojavama, osobito danas, staje um svakog čestitog muslimana i muslimanke. Roditelji, budno pazite na vašu djecu, osobito kćerke, pogotovo u ovo burno vrijeme! Muževi, budite prave starješine članovima svojih obitelji, a i sami na sebe pazite! Braćo, moramo svi paziti na svoj način života i svoje dužnosti, jer ćemo za sve odgovarati pred dragim Bogom. Uskladimo svoje vladanje s islamskim učenjem, jer nam je to uskladjivanje uvjet našeg opstanka kao zajednice. Spoznajmo ovu istinu i postupimo po njoj čim prije, dok nije sasvim kasno.”²²

Hafiz

Kur'an se učio napamet od početka objavljivanja Muhammedu, a.s. Ta tradicija pamćenja i čuvanja Kur'ana je bila raširena i kod nas. U tome se dobrohno popustilo, što je zabrinulo Ulema-medžlis da, 16. novembra 1941. godine, uputi svim kotarskim vakufsko-mearifskim povjerenstvima preporuku u kojoj preporučuje učenje hifza u našim medresama.²³ Danas je stanje u Bosni i Hercegovini, što se hifza tiče, zadovoljavajuće. Hafiz Ibrahim Trebinjac Kur'an je naučio napamet (postao hafiz) još kao učenik Gazi Husrev-begove medrese pred hfz. Mustafom ef. Mujezinovićem, a vudžuh (kiraeti seb`u) pred hfz. Hamidom ef. Berberovićem.

“Hfz. Ibrahim Trebinjac, karija kiraeti seb`e, imam i hatib Buzadži h. Hasanove džamije i vjeroučitelj II. muške gimnazije”,²⁴ bio je cijenjen i poštovan hafiz. Ubrajali su ga među najbolje hafize toga vremena. O njegovom hifzu najbolje svjedoče javni nastupi – mukabele, akšam, jacija, sabah i teravija, na kojima je učio hatmom. U Vekil-harč džamiji (Hadžijska), duže od dvadeset godina je hatmom klanjao sabah-namaz. Upravo je završio osamdeset četvrtu po redu hatmu, kad ga je smrt zadesila. Šesnaest godina je uzastopno klanjao teravih-namaz hatmom, na akšamu i na jaciji proučio je Kur'an dvadeset puta u džamiji Ivlakovali hadži Mehmed, gdje je bio stalni imam. Imamsku i hatibsku dužnost je obavljao i u Buzadžinoj i Jedilerima. U Bašćaršijskoj džamiji je hatmom klanjao teravih-namaz, čak i u posljednjim danima života. “U namazu je učio vrlo razgovjetno i finim mekamom. Na teravijama je u prvom safu iza njega bilo i po nekoliko hafiza, ali se ne zna da je ikad zastao pri učenju, pa da mu je trebala pomoć drugih hafiza. Znao je učiti po svim sedam vedžhova (kiraeti – seb`a).”²⁵

Uz ramazan je više od pedeset godina učio mukabelu u brojnim sarajevskim džamijama (Gazi Husrev-begova, Havadže Durakova – Bašćaršijska, Careva, Vekil Harč – Hadžijska, Tabačka i drugima.).

Objavljeni radovi

Hafiz Ibrahim svoje djelovanje nije ograničio samo na vazove, kazivanja po džamijama, društvene aktivnosti u Islamskoj zajednici ili *Mladim Muslimanima*. Njegov važan način djelovanja je bilo i mastilo, odnosno, pisao je i objavljivao u poznatim časopisima i listovima, kao što su: *Islamski svijet* i *Islamski glas*, *Muslimanska svijest*, *Glasnik islamske zajednice*, *El-Hidaje*, *Zemzem*, *Islamska misao* i *Zbornik radova Islamskog teološkog fakulteta*. Njegove teme su bili društveni problemi i bolesti našeg društva. Na njih je ukazivao i upozoravao. Najčešće se potpisivao, ali je bilo i tekstova bez potpisa ili sa pseudonimom Mensur.

Prikazi nekih knjiga

Među objavljene radove uvrstili smo prikaze nekih knjiga ili brošura, kao i prikaz njegovih knjiga. Poslije toga, slijedi bibliografija radova hfz. Mahmuda Traljića koja je objavljena u *Anallima*²⁶, kao i njegov tekst objavljen poslije smrti u *Zborniku radova FIN-a*.

I. Trebinjac je prikazao knjigu *Rajske bašče, o temeljima vjerovanja – (Revdatul-džennat fi usulil-i'tikadat)*, na arapskom napisao Hasan-Kafi Pruščak, preveo i bilješkama popratio: h. Mehmed Handžić, izdavač *Prva muslimanska nakladna knjižara* (M. B. Kalajdžić), Sarajevo, 1943., strana 56.

“Za našu širu javnost vrijednost ovog prijevoda leži poglavito u tome što su ovdje jasno pobijene neke zablude našeg svijeta, koje se odnose na vjerovanje. Prevodiocu smo mnogo blagodarni na njegovim popratnim bilješkama, naročito onim u kojima je, uz imena najpoznatijih islamskih apologeta i njihov rad, iznio ukratko razvoj islamske apologetike i učenje pojedinih sekti.”²⁷

Također je prikazao *Problem derogacije u islamskom pravu*, autora Mustafe Busuladžića, izdanje *Nakladne knjižare h. Ahmed Kujundžić*, Sarajevo, 1944., strana 15.

“U ovoj raspravi Busuladžić nam na nepunih 15 stranica iznosi dosta sažet problem derogacije u islamskom pravu i mišljenja islamskih pravnika i učenjaka u tom pitanju. Problem je

vrlo opširan, a sastoji se uglavnom u tome, da li se jedan pravni propis, uzakonjen u Kur'anom ili hadisom, može derogirati drugim propisom, iz istog ili drugog izvora; zatim da li je takvih slučajeva stvarno bilo.”²⁸

Priredio je prikaz poučne knjižice znamenitog alima Muhammeda el-Gazalija *Ejjuhleveled*, koju je s arapskog preveo Husein Đozo, a izdala *Prva muslimanska nakladna knjižara* (M. B. Kalajdžić), Sarajevo.

U ovom prikazu ističe da je ovo prva Gazalijeva knjižica prevedena na naš jezik. O samom prijevodu, ističe, nema se šta reći, ali je bilo potrebno da prevodilac na nekim mjestima donese vlastite napomene, kako se neke naučne discipline ne bi pogrešno razumjele. “Osim toga, ova knjižica nije smjela biti bez uvoda, u kome bi se u nekoliko rečenica reklo nešto o piscu i njegovom naučavanju, koje su se bez mnogo truda mogle ukloniti...”²⁹

Udruženje uleme *El-Hidaje*, čiji je bio član, brinulo se o načinu života muslimana naše Bosne i Hercegovine, pratilo negativne društvene pojave koje su razarale muslimansko biće. Na te pojave je često reagiralo javnim nastupima, najčešće vazovima i tekstovima u *El-Hidaji*. Kad to nije pomoglo, odlučili su istaknuti u jednoj knjizi najopasnije društvene bolesti toga vremena i ukazati na štetne i razarajuće posljedice. Za taj važan zadatak i važne probleme koje je trebalo tretirati izabran je vjeroučitelj na gimnaziji u Sarajevu hfz. Ibrahim Trebinjac. Knjiga nosi naslov *Nekoliko opasnih društvenih bolesti kod nas*, izdavač: Glavni odbor *El-Hidaje* u Sarajevu, Sarajevo, 1944.

Društveni problemi o kojima piše Ibrahim-ef. su: alkoholizam (upotreba opojnih pića), kocka, prostitucija (blud), nepismenost i neprosvjećenost, nesloga i pocijepanost (pomanjkanje složnog života), pomanjkanje higijenskog života, lijenost i nerad (prosjachenje), slab vjerski osjećaj, nepoštenje u međusobnom ophođenju, podavanje štetnoj modi i oponašanje drugih (pomanjkanje smisla za čuvanje tradicije) i pomanjkanje odgoja djece. Predgovor za ovu knjigu je napisao Kasim Dobrača, predsjednik Glavnog odbora *El-Hidaje*. “Izdavanjem ove poučne knjižice, *El-Hidaja* samo želi poslužiti popravljaju i moralnom ozdravljenju naše

sredine. Zato ovu knjižicu preporučujem svakom našem čovjeku i svakoj našoj kući. U njoj su opomene i savjeti iz Kur'ana i na temelju Kur'ana, pa nam je dužnost da ih primimo i po njima postupimo, ako želimo svoju sreću i napredak.”³⁰

Preveo je knjigu Nedima el-Džisrija *Vjervanjanje u svjetlu filozofije, nauke i Kur'ana*, Sarajevo, 1976., izdavač: Starješinstvo Islamske zajednice u SRBiH, štamparija: NIŠP *Oslobodjenje*, 160 strana.

Abdurahman Hukić u ime izdavača, u predgovoru, kaže: “Starješinstvo Islamske zajednice u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini uočilo je još poodavno da mu, u njegovom savremenijem i cjelovitijem vjersko-edukativnom programu, nedostaju izvjesna štiva i knjige koji su nužni za kompletno obrazovanje islamskog savremenog vjernika. Tu nužnost izazvalo je naše moderno društvo, jer njegov brzi razvoj: društveni kulturni, obrazovni itd., nametnuo je i nove uslove i stvorio šire horizonte, pa su i zahtjevi prosječnog vjernika, posebno vjersko-prosvjetni, postali veći i mnogovrsniji. Drugim riječima, savremeni islamski vjernik s pravom zahtjeva da mu se islamska nauka bolje objasni, detaljno i savremeno... U seriji takvih odgojnih knjiga, Starješinstvo se odlučilo izdati ovaj prijevod poznatog islamskog mislioca šejha Nedima el-Džisra *Vjervanjanje u Boga u svjetlu filozofije, nauke i Kur'ana*... Na kraju, napomenuli bismo i to da je prijevod profesora Ibrahima ef. Trebinjca vrlo uspješan. On se prihvatio složenog i teškog zadatka, jer je trebalo arapski visoki stil, krcat filozofskim i naučnim terminima, pretočiti u srpsko-hrvatski tekst. On je to uspješno savladao i, koliko su to dozvolili terminološki izrazi, do krajnosti pojednostavio i unio veliki trud da stručne izraze prevede na najrazumljiviji jezik. Ovo je tim bilo teže što se autor poslužio zamišljenim dijalogom kojeg je prevodilac, radi jednostavnosti i lakšeg shvaćanja, vješto izbjegao.”³¹

Kritika je onomad vrlo dobro prihvatila ovaj prijevod. Tako je Hilmo Neimarlija istakao da “ova knjiga predstavlja prvi ozbiljan korak Starješinstva da planski pristupi izdavačkoj djelatnosti na svojem području.”³²

Kao vrstan poznavalac arapskog jezika

i tefsira, u svom poznijem profesorskom radu je samostalno prevodio brojne kur'anske ajete i hadise Muhammeda, a.s. “U svojim posljednjim radovima, nije se koristio postojećim prijevodi- ma Kur'ana i prijevodi- ma Buharijeva *Sahiha*. Mnogima je nepoznato da je prof. Trebinjac, dok je još radio kao profesor na Islamskom teološkom fakultetu, dao izraditi skripte za sve četiri godine studija na predmetu hadis, u kojima je samostalno preveo dobar dio Kur'ana, kao i znatno veći broj hadisa.”³³

U saradnji sa prof. Omerom Nakičevićem, preveo je suru *Jasin*. Prijevod je objavljen 1976. godine na omotu gramofonske ploče, koju su snimili učenici Gazi Husrev-begove medrese. “Bez obzira što je izvanredno poznao arapski jezik i što je nadasve bio istaknuti hafiz (kurrahafiz), pokazivao je strah, pa pomalo i otpor spram prevođenja kur'anskog teksta. A ako se već upuštao u prevođenje, meni je osobno kazivao, to je činio sa određenim ličnim pripremama (uzimanje abdesta i iskreno moljenje Allaha, dž.š., da mu u tome pomogne).”³⁴

Iza njega je ostalo neobjavljeno prevedeno djelo s arapskog dr. Muhammeda Hejkala *Život Muhammeda, a.s.*, roman preveden s turskog Jašara Nabija *Adem i Hava* i diplomski rad sa VIŠT-a *Mekanski i medinski ajeti i sure i njihove osobine*.

Neobjavljeni diplomski rad smo pronašli u njegovom dosjeu i donosimo ga u cijelosti:

“Među mnogim preduvjetima koje mora imati svaki komentator Kur'ana, stoji i poznavanje mekanskih i medinskih ajeta, odnosno sura i njihovih osobina. To poznavanje ne bazira se samo na činjenici da je Božiji Poslanik djelovao i dobivao objavu i u Mekki i Medini, nego na mnogo važnijim okolnostima koje se odnose na sam duh Kur'ana, kao i na stav koji je Muhammed, a.s., zauzimao prema narodu u čijoj je zemlji objavljivao Kur'an. Zato, poznavanje napomenutog omogućuje komentatoru ne samo pravilno tumačenje Kur'ana, nego i to da se može lakše snaći u iznalaženju propisa koji su sadržani u pojedinim kur'anskim ajetima.

Koji se ajeti, odnosno sure zovu mekanskim, a koji medinskim? Na ovo pitanje ne može se odmah dati određen odgovor, jer mišljenja islamskih učenjaka u tome nisu jednoglasna. Ali, da bismo, ipak, mogli dati neki jasniji odgovor, moramo izložiti

najpoznatija mišljenja u ovom važnom pitanju.

1. Mekanski su ajeti oni koji su objavljeni prije seobe Božijeg Poslanika u Medinu, dok su medinski oni koji su objavljeni nakon te seobe. Prema ovom mišljenju, medinski ajeti su i oni koje je Božiji Poslanik dobio i izvan Medine, pa makar i u samoj Mekki. Kriterij po kome se ima prosuđivati je li neki ajet mekanski ili medinski, prema zastupnicima ovoga mišljenja, jest, dakle, seoba Božijeg Poslanika iz Mekke u Medinu.

2. Mekanski ajeti su oni koji su objavljeni u Mekki, a medinski oni koji su objavljeni u Medini. Na opravdan prigovor protivnika da ima mnogo ajeta koji su objavljeni izvan ova dva grada, predstavnici ovoga mišljenja kažu da se i sva okolna mjesta ovih gradova, kao što su, s jedne strane Mina, Arefat, Hudejbija itd., a s druge Bedr, Uhud itd., imaju uzimati kao sami gradovi. Kriterij za prosuđivanje kod ovih su, dakle, mjesta boravka Božijeg Poslanika, a ta su, uglavnom Mekka i Medina.

3. Mekanski ajeti su oni u kojima se govor upućuje stanovnicima Meke, a medinski oni kojima se pozivaju stanovnici Medine. Prema ovome mišljenju, svi ajeti koji počinju riječima "Ja ejuhe-n-nasu" imaju se smatrati mekanskim, a medinskim ajetima oni koji počinju riječima "Ja ejuhe-l-lezine amenu". Dalje opravdajući ovo svoje mišljenje, neki islamski učenjaci uzimaju u pomoć činjenicu da je prije seobe apsolutna većina građana Mekke bila nevjernička, a Medine, odmah nakon seobe, muslimanska. Stanje islama i muslimana prije i poslije seobe služi kao mjerilo zastupnicima ovoga mišljenja za određivanje mekanskih i medinskih ajeta.

Kao što se pojedini ajeti zovu *meki*, odnosno *medeni*, tako se taj naziv uzima i za cijele sure. Ima sura koje su cijele mekanske, a ima ih cijelih medinskih. Ali, ima sura *meki* čiji je izvjestan broj ajeta objavljen u Medini, a isti je slučaj i sa *medeni* surama. Napokon, ima i takvih sura za koje je sporno jesu li mekanske ili medinske.

Između svih mišljenja koja smo iznijeli, prvo je najprihvatljivije, pa zato i ima najviše zagovarača, i to tim više što može izdržati i najveću kritiku. Čuju se, također, i nazivi *hadari* (ajeti objavljeni dok je Božiji Poslanik bio u mjestu svoga stalnog prebivališta), *seferi* (objavljeni prilikom putovanja), *nehari* (obdan), *lejli* (obnoć), *sajfi* (ljetni...), *šitai* (zimsko doba), *firaši* (na postelji), *nevmi* (u snu), *erdi* (na zemlji) i *semai* (na nebu). Ova razlika može se gotovo u cijelosti podvesti pod podjelu *meki* i *medeni*, a Sujutija je u svom epohalnom djelu *El-itkan fi ulumi-l-Kur'ani* ističe, po svoj prilici, najviše

kao primjer brige muslimana za svaki detalj koji se tiče njihove Svete knjige.

Spomenuli smo da je poznavanje mekanskih i medinskih ajeta nužni preduvjet za pravilno tumačenje Kur'ana, ukoliko u tom pogledu postoji saglasnost među islamskim učenjacima. Ako je, pak, stvar sporna, komentator se ima držati onoga mišljenja koje se pokazuje najprikladnijim. Ali, poznavanje mekanskih i medinskih ajeta iziskuje historijsku spremnost komentatora. Mora se, naime, koliko je moguće, historijskim podacima potvrditi vrijeme, povod i druge okolnosti pod kojima su objavljeni pojedini ajeti. Abdullah ibni Abas i Ali ibni Ebi Talib, amidžići Božijeg Poslanika, pokazivali su u ovom pogledu naročitu spremu i njima se uglavnom ima zahvaliti da su sačuvane od zaborava okolnosti koje se odnose na objavu Kur'ana.

Naslovna nam tema daje mogućnost da se malo pozabavimo i osobinama mekanskih i medinskih ajeta. Zbilja, Svevišnja mudrost nije propustila da i ovdje kaže Svoju snagu! Maksimum pažnje na psihološki moment jednog čovjeka kao i cijelog naroda pokazan je kako u medinskim tako i u mekanskim ajetima. Poznato je vjersko, moralno i socijalno stanje Arapa do početka objavljivanja islama. O tome stanju današnji evropski mislioci kažu uglavnom ovo: Mnogoboštvo, gotovo besprimjerna nepažnja prema svemu što je etičko i zapostavljanje čovjeka kao ličnosti, glavne su karakteristike predislamskih Arapa. A urođeni konzervativizam, koji dolazi do izražaja naročito prema nastojanju na moralnom i socijalnom popravljanju, kruna je negativne strane toga naroda.

Treba i mislima predočiti to stanje, pa tek onda uočiti svu ozbiljnost položaja u kome se u početku nalazio Božiji Poslanik. Ali, dragocjeno obećanje Svevišnjeg da će, pored svega toga, ostati pobjednikom, ulijevalo mu je mnogo snage i poleta.

Arapski narod je pri pojavi islama bio grub u svakom pogledu, pa mu je trebalo, prije svega, oplemeniti dušu, trebalo je učiniti ga pristupačnim uzvišenim idejama koje je Svevišnji imao objaviti preko svoga Vjesnika. To, pak, iziskuje dosta i truda i vremena. Započet je sudbonosni pokušaj: borba istine i neistine, borba spasa i propasti! Prva Objava utvrđuje osnovne principe islama: Ima Bog, Vječni, Stvoritelj nebesa i Zemlje, samo je On vrijedan obožavanja, a sve je drugo tvorevina ljudska; na ovome svijetu ne završava se život čovjeka, nego ima još jedan, zagrobni, vječni život, čovjek mora nastojati zaslužiti milost Božiju, mora raditi dobro,

a kloniti se svega nevaljalog.

Božiji Poslanik propovijeda Objavu svoga Gospodara koja budi duhove. Arapski narod nije još duhovno umro, pa Božiji Poslanik i u početku, makar i kod malog broja ljudi, nalazi odziva. Vodiči mase shvaćaju opasnost svakog rada po svoje imovinske interese. Izmiče se vlast iz ruku, masa se budi. To ne ide! Muhammedu se mora oduprijeti, uništiti ga i sve povratiti na staro. Mizerija ljudska upušta se u borbu sa svemoćnim Stvoriteljem!

Ideja o Bogu i zagrobnom životu počela se širiti, svi Mekelije nisu više pagani, njihova je duša plemenita, jer na nju već 13 godina djeluje Muhammed, a.s. Ova ista ideja je potpuno prenesena u Medinu, gdje nailazi na još veći odziv. Nevjernici u Mekki nisu prestajali sa reakcijama, pa se Božiji Poslanik najposlije morao iseliti u Medinu, gdje je teren za njegovo djelovanje bio mnogo pogodniji. Tu je Muhammed, a.s., počeo dobivati Objavu koja je smjerala najviše društveno uređenje ljudi. A to je sad već bilo moguće, jer se ajetima u Mekki postigao priličan preporod ljudskog duha. Zato sada Muhammed, a.s., dobija Objavu o islamskim dužnostima, utvrđuju se međusobna prava i dužnosti ljudi. Broj muslimana sve više raste, pa se formira islamska zajednica, muslimanska država, sa Božijim Poslanikom na čelu i vrhovnim zakonom muslimana, Kur'anom. Sve što je potrebno jednoj zajednici za sretan život i nesmetan razvoj u svakom pogledu, sadržano je u medinskim ajetima.

Iz izloženog možemo jasno uočiti glavne osobine mekanskih i medinskih ajeta, a ujedno i mudri zakon Božiji, koji je protkan kroz svu Objavu, što je Muhammed, a.s., dobijao u 23 godine svoga poslanstva. Mekanski ajeti idu za tim da čovjeka preporode duhovno, da ga učine pristupačnim svemu što će ga učiniti sretnim na oba svijeta. Ovome se momentu u Kur'anu pokazala najveća pažnja, jer je u ovome smislu objavljen najveći dio Božije knjige (85 sura). Glavni cilj medinskih ajeta je uputa u način društvenog života muslimana koja se očituju najviše u pravnom propisivanju.

A da je ovaj put preporoda ljudskog bio jedino ispravan svjedoče najbolje djela muslimana. Iz duha mekanskih i medinskih ajeta izvire uputa muslimanima, pojedincima i zajednicama, čije pridržavanje vodi sigurnom uspjehu u svakom važnom poduhvatu.

U svome životu moramo uskladiti duhovno sa tjelesnim, a vrhunac svih naših nastojanja treba biti Svevišnji Stvoritelj. U tom smislu, glasi posljednja Božja Objava: "I bojte se Dana kad ćete se svi

Allahu vratiti, kad će se svakom ono što je zaslužio isplatiti, nikome krivo neće učinjeno biti" (El-Bekare, 281.)."

(Ibrahim Trebinjac, Tema za pismeni diplomski rad, Sarajevo, 20. juna 1939. g.)

m

BIBLIOGRAFIJA RADOVA

Monografije:

Nekoliko opasnih društvenih bolesti, Sarajevo, Glavni odbor *El-Hidaje*, 1944., strana 72.

Sadržaj: *Predgovor* (Kasim Dobrača), *Alkoholizam* (*Upotreba alkoholnih pića*), *Kocka*, *Prostitucija* (*Blud*), *Nepismenost i neprosvijećenost*, *Nesloga i pocijepanost* (*Pomanjkanje složnog života*), *Pomanjkanje higijenskog života*, *Lijenost d nerad* (*Prosjačenje*), *Slab vjerski osjećaj*, *Nepoštenje u međusobnom ophođenju*, *Podavanje štetnoj modi i oponašanje drugih* (*Pomanjkanje smisla za čuvanje tradicija*), *Pomanjkanje odgoja djece*.

Uputa u arapsko pismo; Starješinstvo islamske vjerske zajednice u SR BiH, Sarajevo, 1967., strana 64;

Tedžvid, pravilno učenje Kur-ana (*Ah'kjamut-tedžvid*), Gazi Husrev-begova medresa, Sarajevo, 1973., strana 172 plus 2 (zajedno sa hafizom Kjamiom Silajdžićem)

Nedim el-Džisir: *Vjerovanje u Boga u svjetlu filozofije, nauke i Kur'ana*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac, profesor, Starješinstvo Islamske zajednice u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji Sarajevo, 1976., strana 160, *Riječ izdavača* napisao A. Hukić;

Drugo izdanje izišlo je 1984. godine na 263 plus 1 stranica (manji format); bilješku o piscu napisao Muhammed Mrahorović.

Članci:

Španski konzul u Damasku prešao na islam, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 4 (20. IX), str. 2, s

arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Rad odbora Sveislamskog kongresa, Konferencija u Kudusuu, Islamski svijet, 1/1932., br. 4 (20. IX), str. 2, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Koji su uzroci zaostajanja muslimana; Iz jednog članka g. Šekib Arslana u kairskom *El-Fethu*, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 4 (20. IX), str. 2-3, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Španija i islam u Maroku, *Islamski svijet*, 1/1932, br. 6 (4. X), str. 3, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Arapaska Su'udova kraljevina, *Islamski svijet*, 1/1932, br. 7 (11. X), str. 4, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Za dobre odnose između Francuske i islama, *Islamski svijet*, 1/1932, br. 7 (11. X), str. 4, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Bugarski muslimani, *Islamski svijet*, 1/1932, br. 7 (11. X), str. 6, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Islam u Madžarskoj, *Islamski svijet*, 1/1932, br. 8 (18. X), str. 6, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Pregovori muslimana i Hindusa još nisu dovršeni, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 9 (25. X), str. 3, Po *El-Fethu*...

Okršaj između Francuza i Dengala, *Islamski svijet*, 1/1932, br. 9 (25. X), str. 3, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Sudbina granadske medrese: Neće biti otvorena, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 10 (1. XI), str. 4, s arapskog prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Sveopći kongres Arapa, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 11 (8. XI), str. 4, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Arabljani i Muhammed, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 11 (8. XI), str. 7, (povodom izlaska iz štampe petog izdanja *Istorije Jugoslavije od Đorđa B. Lazarevića, koja je bila propisana kao udžbenik za srednje škole, a u kojoj se o Arapima i Muhammedu, a. s., govori netačno i tendenciozno*);

Evropa je zapanjena radi novog stanja na Istoku, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 12 (15. XI), str. 3, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Značaj Arapa u islamu, *Islamski svijet*, 1/

1932., br. 12 (15. XI.), str. 4, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Vjerski propisi, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 13 (22. XI), str. 2.-3.;

Engleska kolonijalna politika. Jedna značajna izjava, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 13 (22. XI), str. 3, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Koliko ima muslimana na svijetu?, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 15 (6. XII), str. 3, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Poslije incidenta u Ankari: Hoće li se opozvati misirski poslanik u Ankari? - Islamski svijet, 1/1932., br. 15 (6. XII), 4, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Islamsko kulturno društvo u Beču, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 16 (13. XII), str. 3, prema *El-Fethu*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac;

Indija: Značajan kongres u Islamabadu, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 16 (13. XII), str. 3, premao informaciji EUBelaga (Kairo)...;

El-Feth o Gazi Husrevbegovoj proslavi, *Islamski svijet*, 1/32, br. 16 (13. XII), str. 4 (dva članka);

Zajednička borba muslimana i kršćana za narodnu arapsku slobodu u Palestini, *Islamski svijet*, 1/1932., br. 17 (27. XII), str. 4, po *El-Džamiatul-arebijje*...;

Dvadeset i jedna godina talijanskog zvjerstva u Tripolisu, *Islamski svijet*, 11/1933., br. 19 (3. I.), str. 3, s arapskog...;

Kina je muslimanska. Povijest, razvoj, statistika, spomenici i današnje stanje islama u Kini, *Islamski svijet*, 11/1933., br. 22 (24. I), str. 17; br. 23 (3. II), str. 2; br. 28 (10. III), str. 4, prema *El-Fethu*...;

Sveislamski kongres u Ženevi, *Islamski svijet*, 11/1933., br. 25 (17. II), str. 3, prema *El-Fethu*...;

Pitanje muslimana u Tripolisu, *Islamski svijet*, 11/1933, br. 27 (3. III), str. 4, s arapskog...;

Razvoj šerijatskog prava do Ebu Hanife, *Glasnik IVZ*, VI/1938., br. 5, str. 200.-206.;

Kriza braka, *Glasnik IVZ*, VI/1938., br. 8, str. 294.-300.;

Mi u teoriji i praksi, *El-Hidaje*, IV/1939./40., br. 8, str. 96.-98.; br. 9, str. 117.-118.;

Da li su muslimani fatalisti?, *El-Hidaje*, IV/1940./41, br. 4-5, str. 100.-102.;

Blud (zina, prostitucija), El-Hidaje, V/1941./42., br. 8-10, str. 216.-220.;

Pravi put je samo jedan!, El-Hidaje. VI/1942./43., br. 1-2, str. 8.-9.;

Prigodom minolog ramazani-šerifa, El-Hidaje, VI/1942./43., br. 3, str. 43.-44.;

Zašto je Muhammed, a. s., imao svojih neprijatelja?, El-Hidaje, VI/1942./43., br. 6-8, str. 167.-169.;

Uživanje, El-Hidaje, VI/1942./3., br. 9, str. 252.-253.;

Važnost i značaj obitelji, Islamski obiteljski život, Sarajevo, 1942., str. 5.-7., nepotpisan;

Blud-zina (zinaluk), Islamski obiteljski život, Sarajevo, 1942., str. 14-15, nepotpisan;

Razvod braka (talak), Islamski obiteljski život, Sarajevo, 1942., str. 20-22, nepotpisan;

Samoprijegor u životu muslimana iz prvog doba islama, Hrvat. Muslimanski godišnjak za godinu 1943./1362. po Hidžretu, Zagreb, 1942., str. 109.-111.;

Utjecaj posta na izgradnju karaktera, El-Hidaje. VII/1943./44., br. 1-2, str. 10.-13.;

Oproštaj s ramazanom, El-Hidaje, VII/1943./44., br. 3, str. 67.-68.;

Smisao za dužnost, El-Hidaje, VII/1943./44., br. 4-5, str. 112.-113.;

Naša vječna dužnost, El-Hidaje. VII/1943./44., br. 7-8, str. 217.-219.;

Ejjuhel-veled od Muhammeda el-Gazalije (prievod H. Đoze), El-Hidaje, VII/1943./44., br. 1-2, str. 40-41, prikaz;

Vazovi od H. Mehmeda Handžića, El-Hidaje. VII/1943./44., br. 7-8, str. 243.-244., prikaz;

Rajske bašče- o temeljima vjerovanja od Hasana Kjačije Pruščaka (prievod h. M. Handžić), El-Hidaje. VII/1943./44., br. 7-8, str. 246., prikaz;

Problem derogacije u islamskom pravu od Mustafe Busuladžića, El-Hidaje, VII/1943./44., br. 11-12, str. 377., prikaz;

Naš najbolji vaiz (h. Mehmed Handžić), El-Hidaje. VIII/1944./45., br. 2-3, str. 58.-61.;

Bajramska dova, El-Hidaje. VIII/1944./45., br. 4-5, str. 139.-141.;

Trojica izostalih (Iz života trojice ashaba), El-Hidaje. VIII/1943./44., br. 7-8, str. 251.-253., prema arapskom...;

Muslimanske imovinske dužnosti od Kasima

Hadžića, El-Hidaje, VIII/1944./45., br. 7-8, str. 284.-285., prikaz;

To je tek rascvjetali život iz koga izbija veselost, radost..., Zemzem, IX/1977., br. 8, str. 11.-12. (intervju urednika Zemzema sa prof. Trebinjcem povodom njegova odlaska u mirovinu);

Nekoliko hadisa i njihovi komentari, Zemzem, XV/1982., br. 2/12, str. 5.-6.;

Muhammed Hejkel: Islamska kultura kako ju je prikazao Kur'an, Islamska misao, IV/1982., br. 46, str. 6.-10., s arapskog...;

Muhammed Hejkel: Orijeentalisti i islamska kultura, Islamska misao, IV/1982., br. 47, str. 6.-14., s arapskog...;

V/1983., br. 57, str. 3.-5., s arapskog...;

V/193, br. 57, str. 3.-5., s arapskog...;

Muhammed Hejkel: Odgovori na prigovore, Islamska misao, V/1983., br. 59-60, str. 15.-29., s arapskog...;

Muhammed Husejn Hejkel: Oslobođenje Mekke u mjesecu ramazanu 630. godine, Islamska misao, VI/1984., br. 66, str. 18.-23., s arapskog...;

Muhammed Husejn Hejkel: Prve godine islama, Islamska misao. VI/1984., br. 71, str. 3.-13, s arapskog...;

Muhammed Husejn Hejkel: Formiranje islamske zajednice u Medini, Islamska misao, VII./1985., br. 74, str. 22-31, s arapskog...;

Učenje i proučavanje Kur'ana, Zbornik radova Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu, 1/1982., str. 27.-50.;

(Prevedeni članci Muhammeda Husejna Hejkela su pojedina poglavlja iz njegove velike monografije o Muhammedu, a. s., a koju je kompletnu preveo na bosanski sa arapskog jezika rah. Trebinjac, a u rukopisu je ostao i prievod romana *Adem i Havva* književnika Jašara Nabija, koji je Trebinjac preveo sa turskog jezika);

Merhum hafiz Hamdi-ef. Berberović, Islamski svijet, III/1934., br. 98 (3. VIII), str. 6, potpisano sa Mensur;

Jedna katolička kritika Kur'ana, Osvrt na članak "Hrvatski prevod Kur'ana" u svećen. listu "Vrhbosna", Muslimanska svijest, IH/1938., br. 33 (21. XII), str. 4.;

Nedim el-Džisir: Odgovor na tri sumnje,

Zemzem, VII/1974., br. 1-3, istr. 7., potpisano sa T. I.;

Psovka, *Zemzem*, VII/1974., br. 4-6, str. 9., potpisano sa H. I. T.

Bibliografiju radova priredio: M. Traljić

Bilješke

¹ Hfz. Mahmud Traljić, *Hfz. Ibrahim Trebinjac, Istaknuti Bošnjaci*, drugo dopunjeno izdanje, *El-Kalem*, Sarajevo, 1998.

² "Tako se Murtez Dervišević, jedan od veterana pokreta 'Mladi Muslimani', prisjeća kako je hafiz bio vrlo dobar predavač u Drugoj muškoj realnoj gimnaziji, znao je da zainteresira učenike, a također je spremno odgovarao i na neka provokativna pitanja nekih, već tada lijevo orijentiranih učenika"; Ismet Kasumagić, *Hadži hafiz Ibrahim-ef. Trebinjac, Preporod*, 1997., br. 21, str. 27.

³ Ismet Serdarević, također jedan od starijih i zaslužnih članova, a sada predsjednik 'Mladih Muslimana', s velikim pijetetom se prisjeća hafiza, ne samo kao predavača u Srednjoj tehničkoj školi, nego i kao onog koji je animirao i predvodio učenike u spašavanju muhadžira iz istočne Bosne. Jednom su, priča Ismet Serdarević, jedva izvukli žive glave kad su ih opkolili četnici. Tada je hafiz Trebinjac pokazao ne samo veliku požrtvovanost, nego i izuzetnu hrabrost"; Ismet Kasumagić, isto.

⁴ *ABH*, Zbirka dosjea, *Starešinski list*, Trebinjac Ibrahim

⁵ "Znam da je pokuđeno muslimanu bilo koga proklinjati, a ja sam za Brkića rekao: 'Da Bog da oslijepio!' Hukom hićmetile, to se i dogodilo i prokletnik je bijedno završio. Još mi je rekao i ovo: 'Znam da nam Kur'an brani i mrcvarenje, ali kada bi mi zapalo, ne bih se mogao suzdržati da udbaškim zlotvorima ne uzvratim istom mjerom'; Ismet Kasumagić, isto.

⁶ Ismet Kasumagić, isto.

⁷ Isto

⁸ Ešref Bakšić, Omer Behmen, Ešref Čampara, Ismet Kasumagić, Omer Nakičević, Ismet Serdarević, Teufik Velagić, *Mladi Muslimani 1939.-1999.* I, Udruženje građana *Mladi Muslimani*, Sarajevo, 2001., str. 33.

⁹ Vidi više, Šaćir Filandra, *Bošnjačka politika u XX stoljeću, Sejtarija*, Sarajevo, 1998., str. 215.

¹⁰ Isto; vidi, dosje *Ibrahim Trebinjac, SM I-215, 026100761*, iskaz dat organima Službe državne bezbjednosti MUP-a RBiH, 15. VII 1946., str. 9.

¹¹ Vidi više, *El-Hidaje, Društveni glasnik*, VI/1943., br. 10-11, str. 328.

¹² Isto, str. 109-110.

¹³ *El-Hidaje, Društveni glasnik*, VI/1943., br. 1-2, str. 34.

¹⁴ *El-Hidaje*, isto, VII/1943., br. 3., str. 95-96.

¹⁵ Hafiz Ibrahim Trebinjac, *Naš najbolji vaiz, El-Hidaje*, VIII/1944.-45., br. 2-3, str. 59-60.

¹⁶ *Društveni dio Mladih Muslimana, Rad podružnice u Sarajevu, El-Hidaje*, br. 11-12, str. 392.

¹⁷ Mustafa Mehić, *Društveni glasnik, El-Hidaje*, VI/1942., br. 4, str. 102.

¹⁸ "Tako je dne 21. V.1944. seoce Bištrani, kotar visočki, doživilo i obavilo navedenu vjersku svečanost... Mladi i poletni mualim Salih-ef. Lopo, koji je ujedno i imam džamije u Kraljevoj Sutjesci, izveo je pred prisutne roditelje i ostale posjetioce 63 mektebske djece..."; M. Mujezinović, *Hatma dova i izpit mektebske djece u Bištranima, El-Hidaje*, VII/1944., br. 11-12, str. 381.

¹⁹ M. Mujezinović, isto

²⁰ I. Trebinjac, *Velika akademija u Visokom, El-Hidaje, Društveni glasnik*, br. 3, str. 93.-94.,

²¹ Hfz. Ibrahim Trebinjac, *Povodom jednog siela, El-Hidaje*, VII/1944., br. 9-10, str. 306.

²² Isto, str. 307.

²³ *Glasnik I V Z*, X/1941., br. 6, str. 176.

²⁴ H. Hafiz Smail Fazlić, *Pamćenje Kur'ana napamet (hifz, (Hafizi u Sarajevu od 1878. do danas)*, Glavni odbor *El-Hidaje*, Sarajevo, 1943., str. 15.

²⁵ Ismet Kasumagić, *Hadži hafiz Ibrahim-ef. Trebinjac, Preporod*, br. 21, 1. novembar 1997., str. 27.

²⁶ M. Traljić, *Profesor hadži hafiz Ibrahim Trebinjac, Zbornik radova ITF-a*, 1987., br. 2, str. 279.-284.

²⁷ *I. Trebinjac, Nove knjige i razprave, El-Hidaje*, VII/1944., br. 7-8, str. 246.

²⁸ I. Trebinjac, isto, br. 11-12, str. 377.

²⁹ I. Trebinjac, isto, br. 1-2, str. 40.

³⁰ Ibrahim Trebinjac, *Nekoliko opasnih društvenih bolesti kod nas*, Glavni odbor *El-Hidaje* u Sarajevu, Sarajevo, 1944., Kasim Dobrača, Predgovor, str. 4.

³¹ Nedim el-Džisir, *Vjerovanje u Boga u svjetlu filozofije, nauke i Kur'ana*, s arapskog preveo Ibrahim Trebinjac, profesor, Starješinstvo islamske zajednice, Sarajevo, 1976., A. Hukić, *Riječ izdavača*, str. 3.-4.

³² Hilmo Neimarlija, *Rasvjetljavanje vjere u Boga, Preporod*, 1976., br. 13 (140)

³³ Mr. Adnan Silajdžić, *O prevodilačkom radu prof. Ibrahima Trebinjca, Zbornik radova ITF-a*, 1990., br. 3, str. 181

³⁴ Isto.

Summary

Ferid Dautović

HAJJ-HAFIZ IBRAHIM EF. TREBINJAC

Ibrahim Trebinjac was born on October 14, 1912 in Sarajevo. Upon the completion of elementary school, he enrolled in the Gazi-Husrev-bay's Madrassah, which he completed in 1939. By that time he became a *hafiz* - he learned the whole Qur'an by heart - under the mentorship of Hafiz Mustafa ef. Mujezinovic and a *vajub* (kiraeti seb'u), mentored by hafiz Hamdi ef. Berberovic. In 1935 he enrolled in the Islamic Sharia School of Theology. He graduated on time, with the highest academic distinction. Until 1945/46 he was the theology professor in several Sarajevo schools.

In Ramadan of 1946 he was taken to custody. He was tried one year later and he spent altogether two years in the Central Prison. When the communist dictatorship let up a bit, he was appointed a professor at the Gazi-Husrev-bay's Madrassah where he stayed until his retirement in 1977. When the Faculty of Islamic Theology opened up, he was appointed a professor of *Kiraet* and *Hadith* and he worked on this post until his death.

He was well versed in Arabic, Turkish and English languages, from which he translated many important articles, monographs and books and contributed with his writings to various magazines and papers. He translated the book of Nedim El-Jesir: 'The Belief in the Light of Philosophy, Science and the Qur'an' published in Sarajevo in 1976.

In cooperation with Professor Omer Nakićević, he translated the Qur'anic chapter "Yasin".

When he died, he left behind the following manuscripts: the translation from Arabic of Muhammad Hazkal's book: 'Seera - the Life of the Prophet Muhammad', the translation of Yashar Nabi's "Adam and Havva" from Turkish and his thesis from the School of Sharia Theology titled "The Characteristics of Chapters and Verses

موجز

فرید داووتوفیتش

الحاج الحافظ إبراهيم أفندي تربينياتس

ولد إبراهيم تربينياتس في ١٤ من أكتوبر سنة ١٩١٢ م. في مدينة سراييفو. وبعد إنجازه مرحلة الدراسة الابتدائية، التحق بمعهد الغازي خسرو بيك، وتخرج منه سنة ١٩٣٣ م. وحفظ في تلك الفترة القرآن الكريم على يد الشيخ مصطفى أفندي حافظوفيتش، كما درس القراءات السبع أمام الشيخ حمدي أفندي بربروفيتش. وفي عام ١٩٣٥ م. التحق بالمدرسة الشرعية العليا، وتخرج منها سنة ١٩٣٩ م. بمعدل ١٠/١٠. ليعمل بعد ذلك مدرسا للتربية الدينية في عدد من مدارس سراييفو حتى عام ١٩٤٦ م.

اعتقل إبراهيم أفندي في سنة ١٩٤٦ م. وبعد عام كامل، تمت محاكمته فأمضى سنتين في السجن المركزي بما في ذلك فترة الاعتقال. وبعد أن أبدت الديكتاتورية الشيوعية شيئا من الليونة، عين أستاذا في مدرسة الغازي خسرو بيك، واستمر في هذه الوظيفة إلى أن أُحيل على المعاش سنة ١٩٧٧ م. وعندما افتتحت كلية الدين الإسلامي في سراييفو، عين الحافظ تربينياتس فيها أستاذا للتلاوة والحديث النبوي، ولم يزل يدرس في تلك الكلية حتى وفاته.

كان متقنا للغات العربية والتركية والإنكليزية، وترجم منها عدة مقالات وكتب وسير، وكتب المقالات ونشرها في عدد من الصحف والمجلات المعروفة.

وفي عام ١٩٧٦ م. ترجم كتاب "الإيمان في ضوء الفلسفة والعلم والقرآن" لنديم الجسر، كما ترجم معاني سورة "يس" بالاشتراك مع الأستاذ عمر ناكيتشيفيتش.

وترك الشيخ مخطوطة مترجمة من اللغة العربية لكتاب "حياة محمد صلى الله عليه وسلم" لمحمد هيكل، وكذلك مخطوطة رواية "آدم وحواء" لمؤلفها ياشار نبي، مترجمة من اللغة التركية، ومشروع التخرج من المدرسة الشرعية الإسلامية العليا "الآيات والصور